

БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Кафедра психології

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до кваліфікаційної роботи

освітній ступінь бакалавр

на тему

**СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ КЛІМАТ
ЯК ПРОВІДНИЙ ЧИННИК ЗГУРТОВАНОСТІ СПОРТИВНОГО
КОЛЕКТИВУ**

Виконала: здобувачка вищої освіти

4 курсу, 402 групи

спеціальність 053 Психологія

ХАРЧЕНКО Орина Артемівна

Керівник: д. психол. н., професор

СПВАК Любов Миколаївна

Рецензент: доц. Черезова І.О.

Запоріжжя-2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ В СПОРТИВНОМУ КОЛЕКТИВІ.....	5
1.1. Поняття соціально-психологічного клімату в психологічній науці.....	5
1.2. Особливості соціально-психологічного клімату в спортивному колективі.....	12
1.3. Вплив згуртованості спортивного колективу на успіх команди.....	16
1.4. Роль лідера в спортивній команді	21
1.5. Комунікація та її значення у формуванні командного духу спортивного колективу.....	25
Висновки до першого розділу.....	29
РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ ЯК ПРОВІДНОГО ЧИННИКА ЗГУРТОВАНОСТІ СПОРТИВНОГО КОЛЕКТИВУ.....	30
2.1. Організація та методологія дослідження.....	30
2.2. Аналіз результатів дослідження.....	34
2.3. Корекційно-розвивальна програма “КомунікаТур”.....	44
2.4. Рекомендації з формування соціально-психологічного клімату в спортивному колективі	56
Висновки до другого розділу.....	61
ВИСНОВКИ.....	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	65
ДОДАТКИ.....	73

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасному світі, де командна взаємодія та ефективність спільної діяльності є ключовими успіху в багатьох соціальних сферах, питання соціально-психологічного клімату в колективі набуває особливої актуальності. Від цього залежить не лише ефективність роботи команди, а й її здатність до саморозвитку та вирішення конфліктів.

Актуальність теми дослідження полягає в необхідності розроблення ефективних методів формування та підтримки сприятливого соціально-психологічного клімату в колективах, особливо в спортивних командах, де взаєморозуміння та згуртованість відіграють вирішальну роль у процесі досягнення високих спортивних результатів.

Мета дослідження - теоретичне вивчення особливостей соціально-психологічного клімату в спортивних командах та розробка корекційно-розвивальної програми оптимізації соціально-психологічного клімату в спортивних командах для підвищення ефективності командної роботи.

Завдання дослідження включають:

- аналіз теоретичних підходів до вивчення соціально-психологічного клімату;
- дослідження впливу лідерства та комунікації на згуртованість команди;
- емпіричне дослідження соціально-психологічного клімату в спортивних командах;
- розробка корекційно-розвивальної програми оптимізації соціально-психологічного клімату в спортивних командах.

Об'єкт дослідження - соціально-психологічний клімат.

Предмет дослідження - соціально-психологічний клімат як провідний чинник згуртованості спортивного колективу.

Методи дослідження включають: теоретичний аналіз літературних джерел; анкетування та інтерв'ювання членів спортивних команд; статистична

обробка даних; кейс-стаді як приклади ефективних практик. Були застосовані наступні методики дослідження:

- методика «Колективні творчі справи» (КСТ) (Н. П. Волкова);
- методика «Індекс групової згуртованості» (Seashore Group Cohesiveness) Сішора;
- шкала оцінки рівня реактивної (ситуативної) та особистісної тривожності (Ч. Д. Спілбергер, Ю. Л. Ханін).

Емпірична база дослідження. Дослідження проводилося серед вихованців ДЮСШ (м. Київ), також були залучені члени різних спортивних команд та їх тренерський склад. Основна група досліджуваних включала 50 осіб різних вікових категорій.

Теоретичне значення роботи полягає в систематизації наукових поглядів на проблему соціально-психологічного клімату в спортивних колективах та аналізі ключових факторів, які впливають на його становлення та розвиток.

Практичне значення роботи полягає в експериментальному дослідженні соціально-психологічного клімату в спортивному колективі; розробці практичних рекомендацій для тренерів, менеджерів спортивних команд та спортсменів щодо покращення соціально-психологічного клімату в спортивних командах.

Структура магістерської роботи містить вступ, два розділи з висновками, загальні висновки, список використаних джерел (50 джерел) та додатки. Загальний обсяг роботи становить 89 сторінок.

ВИСНОВКИ

Аналіз соціально-психологічного клімату в спортивних командах підсумовує ключові аспекти та знахідки, що були висвітлені протягом дослідження. Важливість соціально-психологічного клімату в спортивних командах є безсумнівною, оскільки він безпосередньо впливає на продуктивність, мотивацію, взаємодію та загальний успіх команди. Розглянуто різноманітні чинники, які формують клімат у команді, включаючи стиль лідерства, міжособистісні взаємини, комунікацію, стрес, емоційне благополуччя та ін.

Одним з основних висновків є те, що ефективне лідерство є важливою умовою для створення та підтримки здорового соціально-психологічного клімату. Лідери в команді відіграють роль моделей поведінки, встановлюють стандарти та напрямки, стимулюють мотивацію та єдність у команді. Вони мають володіти навичками ефективного спілкування, вирішення конфліктів та побудови відносин на основі довіри та взаємоповаги.

Дослідження підкреслює значення якісної міжособистісної комунікації всередині команди, яка сприяє запобіганню непорозуміння, розв'язуванню конфліктів, створенню відкритої та підтримувальної атмосфери. Важливо, щоб комунікація була двосторонньою, де кожен член команди має можливість висловити свої думки, почуття та ідеї.

Стрес та емоційний стан спортсменів є ще одним важливим аспектом, який був розглянутий у роботі. Високий рівень стресу може негативно впливати на продуктивність та здоров'я спортсменів, тому розвиток стратегій для ефективного управління стресом та підтримки психологічного благополуччя є ключовим. Це може включати психологічну підтримку, тренінги з розвитку стресостійкості, створення позитивного та підтримувального середовища в команді.

Важливим аспектом створення сприятливого психологічного клімату є мотивація, яка охоплює як внутрішні мотиваційні фактори, так і зовнішні

стимули. Розуміння того, що мотивує кожного спортсмена, допомагає тренерам та керівникам команди створювати ефективні мотиваційні програми, які відповідають індивідуальним потребам та сприяють загальному успіху команди.

Окрім цього, в дослідженні наголошується на важливості фізичного здоров'я та відновлення спортсменів. Розробка індивідуальних планів тренувань та відновлення, які враховують фізичний стан та потреби кожного спортсмена, дозволяє підтримувати оптимальну фізичну форму та запобігати травмам.

У підсумку, дослідження підкреслює, що успіх та ефективність діяльності спортивної команди залежать не лише від фізичних напрямків підготовки спортсменів, а й від соціально-психологічних аспектів командної взаємодії. Створення позитивного клімату в команді, який сприяє взаємопідтримці, довірі та ефективній співпраці, є ключовим для досягнення високих результатів та існування спортивної команди. Це вимагає від кожного члена команди готовності до співпраці, навчання та розвитку, а від тренерів та керівництва команди – гнучкості, інноваційного підходу та здатності враховувати індивідуальні особливості кожного спортсмена.

Таким чином, забезпечення соціально-психологічного благополуччя спортивної команди, створення ефективних комунікаційних каналів, розвиток лідерських якостей, управління стресом, а також мотивація та підтримка здоров'я спортсменів є важливими чинниками згуртованості спортивної команди як колективу. Все це вимагає комплексного підходу та неперервної роботи, яка забезпечує високий рівень готовності команди до викликів та її здатність досягати високих спортивних результатів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ажипо О. Ю. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах : автореф. дис. ... д-ра пед. Наук: 13.00.04. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2013. 39 с.
2. Акімова Л. М. Психологія спорту: курс лекцій. Одеса: Студія «Негоціант», 2004. 127 с.
3. Антонова О. Є., Маслак Л. П. Європейський вимір компетентнісного підходу та його концептуальні засади. Компетентнісний підхід: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2011. С. 80-109.
3. Ареф'єв В. Г. Основи теорії та методики фізичного виховання. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. 268 с.
4. Башкін І., Макарова Е., Різік А., Кавакзе М. Роль і місце фізичної реабілітації у загальній системі охорони здоров'я населення. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. № 3. 2006. С. 25-29.
5. Бережна Ж. В. Зміст професійної компетентності майбутніх тренерів. *Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту: наук. журнал*. Харків, 2007. С. 3-6.
6. Бережна Ж. В. Особливості професійної компетентності майбутнього тренера. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій та загальноосвітній школах: зб. наук. пр.* Вип. 6. Запоріжжя, 2010. С. 46-51.
7. Березівська Л. Д. Реформи шкільної освіти в Україні у ХХ столітті: документи, матеріали і коментарі: хрестоматія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Луганськ: Вид-во ДЗ “ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2011. 384 с.
8. Березовська І. В. Особливості розвитку вольових якостей студентів у навчально-професійній діяльності: автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.07. Одеса, 2007. 34 с.

9. Бех І. Д. Виховання особистості: [в 2-х кн. / Кн. 1]. Київ: Либідь, 2003. 280 с.
10. Белікова Н. О. Зміст професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації у вищих навчальних закладах. *Проблеми сучасної педагогічної освіти: збірник статей. Сер.: Педагогіка і психологія*. Вип. 30. Ч. 1. Ялта: РВВ КГУ, 2011. С. 14-21.
11. Бирка М. Ф. Розвиток концепції неперервної освіти в Україні. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. праць*. Вип. 34. 2014. С. 69-74.
12. Бринзак С. Психологічна сумісність та її оцінка в спортивній команді. *Молода спортивна наука України: зб. наук. праць з галузі фіз. культури та спорту*. № 10(4). 2006. С. 36-40.
13. Булатова М. Система олімпійської освіти в Україні та нові форми її впровадження. *Олімпійський спорт і спорт для всіх: IX Міжнар. наук. конгрес: тези доп.* Київ: Олімп. літ., 2005. С. 7.
14. Буренко М. С. Формування фахових компетенцій майбутніх тренерів-викладачів у процесі вивчення циклу професійно-орієнтованих дисциплін : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Запоріжжя, 2012. 224 с.
15. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.). Київ-Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005.
16. Вальків Ю. П., Хіміч В.Л. Особливості підготовки майбутнього тренера-викладача до професійної діяльності. *Фізична культура і спорт, актуальні питання: зб. тез доп. III регіон. наук.-практ. інтернет-конф., присвяченої 55-річчю кафедри теорії і методики фізичного виховання і спорту Хмельницького національного університету (м. Хмельницький, 20 жовт. 2023 р.)*. Хмельницький: ХНУ, 2023. С. 21-22.
17. Варій М. Й. Психологія: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2021. 288 с.

18. Вацеба О. М., Кухтій А. О. Характеристика основ розвитку фізичної культури і спорту у вітчизняній та сучасній українській науково-методичній думці. *Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту*. № 12. 2002. С. 19-26.

19. Вінс В., Кангараєва К. Особливості формування сприятливого психологічного клімату в спортивній дитячій групі в контексті впровадження інклюзивної освіти. *Практична психологія в інклюзивному середовищі*: матеріали міжнародної наукової інтернет-конференції. Переяслав: Видавець Я. М. Домбровська, 2020. С. 207-212.

20. Вінс В., Белякова С. Психологічні аспекти формування соціально-психологічного клімату в спортивній дитячій групі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 12. Психологічні науки. Вип. 15(60). 2021. С. 5-13.

21. Внукова Н. Інноваційний потенціал вищої школи у глобальних викликах ХХІ століття. *Вища школа*. 2010. № 12. С. 26-36.

22. Волкова Н. П. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів до професійно-педагогічної комунікації : дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Луганськ, 2006. 414 с.

23. Волкова Н. П. Інтерактивні технології навчання у вищій школі : навч.-мет. посіб. Дніпро, 2018. 360 с.

24. Волянчук Н. Психологія професійного становлення тренера: монографія. Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2006. 444 с.

25. Воробйов М. І. Передумови та шляхи формування сучасної системи Післядипломної освіти фахівців з фізичного виховання і спорту в Україні. *Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту*. № 1. 2004. С. 3-8.

26. Гончарук С. О. Теоретичний аналіз формування інформаційної компетентності майбутніх тренерів-викладачів. *Фізична культура і спорт, актуальні питання*: зб. тез доп. III регіон. наук.-практ. інтернет-конф.,

присвяченої 55-річчю кафедри теорії і методики фізичного виховання і спорту Хмельницького національного університету (м. Хмельницький, 20 жовт. 2023 р.). Хмельницький : ХНУ, 2023. С. 94-95.

27. Гринь О. Р. Психологічне забезпечення та супровід підготовки кваліфікованих спортсменів: навч. посібник. Київ: Олімпійська література, 2015. 276 с.

28. Дерка Т. Г. Акмеологічні засади неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання: дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2017. 549 с.

29. Донцов А. В. Моральна культура вчителя. Монографія. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2008. 240 с.

30. Дубасенюк О. А. Професійно-педагогічна освіта: методологія, теорія, практика : монографія. Т. 1. Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2015. 400 с.

31. Дубасенюк О. А. Теоретико-технологічні засади впровадження особистісно орієнтованого підходу у професійно-педагогічній підготовці майбутнього вчителя / Професійна педагогічна освіта: особистісно орієнтований підхід: монографія. Житомир: Вид. ЖДУ ім. І. Франка, 2012. С. 14-40.

32. Дубасенюк О. А. Духовно-моральне виховання студентської молоді. *Інноваційні підходи до виховання студентської молоді у вищих навчальних закладах*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конференції (м. Житомир, 22-23 травня 2014 р.). Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 78-87.

33. Дубасенюк О. А. Формувальний зміст духовно-моральних цінностей майбутніх учителів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Вип. 27. 2014. Острог: Вид-во Національного ун-ту «Острозька академія», 2014. Вип. 27. С. 39-44.

34. Дудник І. О. Формування вольових якостей у студентів у процесі занять фізичною культурою: навч.-метод. посіб. Черкаси: Черкаський національний

університет ім. Б. Хмельницького 2016. 72 с.

35. Заброцький М. М. Основи вікової психології: навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2009. 112 с.

36. Іваній І. В., Сергієнко В. М. Психологія фізичного виховання та спорту: навч.-метод. посіб. Суми: ФОП Цьома С. П., 2016. 204 с.

37. Одорожа С. М. Соціально-психологічні особливості відносин спортивної групи. *Соціально-психологічний та філософський підхід до проблем сучасного суспільства*: матеріали наукової конференції (м. Сєверодонецьк, 8 лютого – 1 березня 2016 р.). Сєверодонецьк: СНУ ім. В. Даля, 2016. С. 112-113.

38. Оксенюк І. Значення факторів психологічної сумісності у взаємовідносинах між тренером та гравцями футбольної команди. *Нова педагогічна думка*. № 3(91). 2017. С. 71-73.

39. Олійник Н. А., Войтенко С. М. Психологічні особливості спортивної діяльності: монографія. Вінниця: ВНАУ, 2020. 240 с.

40. Остополець І. Ю., Лисенко Л. Л. Психологія фізичного виховання: навч. посіб. Слов'янськ: ДДПУ. 2015. 102 с.

41. Пантік В. В. Психологічний клімат спортивної команди. Сумісність членів спортивної команди / В. В. Пантік, О. П. Митчик, К. Ф. Жигун. *Молодіжний науковий вісник: Фізичне виховання і спорт*: зб. наук. пр. / уклад. А. В. Цьось, В. П. Романюк. Луцьк: Волин. нац. ун-т імені Лесі Українки, 2010. С. 103-107.

42. Пономарьов О. С., Зінченко Л. В. Професійна відповідальність у спортивній педагогіці : навч. посібн. Харків: НТУ «ХП». Видавець О. А. Мірошніченко, 2019. 200 с.

43. Саппа Г.-М. М., Саппа М. М. Спортивна команда: психологічний аспект командоутворення. *Особистість, суспільство, закон*: тези доп. учасників міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. С. П. Бочарової (24 квітня 2020 р., м. Харків). Харків, 2020. С. 160-162.

44. Сікора В. В. Формування інтерактивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури в освітньому процесі закладів вищої освіти: дис. ... докт. філософії: 011 Освітні, педагогічні науки. Харків, 2021. 294 с.

45. Співак Л. М. Психологія спортивного колективу (курс лекцій та практикум): навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: ПП Зарицький, 2008. 108 с.

46. Сучасні проблеми фізичного виховання, спорту та здоров'я людини: матеріали VII інтернет-конференції. м. Одеса, 17-18 жовтня 2023 р. Одеса: видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2023. 192 с.

47. Чепелюк А. В. Формування психолого-педагогічної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури у вищому навчальному закладі: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Хмельницький, 2023. 271 с.

48. Чернишин В. М., Хіміч В. Л. Сучасні фізкультурно-оздоровчі технології при підготовці тренера-викладача. *Фізична культура і спорт, актуальні питання*: зб. тез доп. III регіон. наук.-практ. інтернет-конф., присвяченої 55-річчю кафедри теорії і методики фізичного виховання і спорту Хмельницького національного університету (м. Хмельницький, 20 жовт. 2023 р.). Хмельницький : ХНУ, 2023. С. 23-25.

49. Шевченко К. О. Педагогічна фасилітація у контексті професійної компетентності вчителя. *Психологічні науки: збірник наукових праць*. Випуск 2.13 (109). 2014. С. 258-263.

50. Шупта І. Аспекти успішності тренера-викладача ДЮСШ. *Актуальні проблеми фізичної культури і спорту*: зб. тез доп. II регіон. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Хмельницький, 20 жовт. 2022 р.). Хмельницький: ХНУ, 2022. С. 29-30.

